

БІНАРНА ЛЕКЦІЯ ЯК РІЗНОВИД ЗАНЯТЬ З «ІСТОРІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ»

Вибір Україною європейського шляху розвитку зумовив необхідність модернізації в усіх царинах суспільно-політичного, соціально-економічного та культурно-духовного життя відповідно до стандартів ЄС. Не став винятком й освітянський простір, де на усіх рівнях, від початкового до вищого, відбуваються реформування. В університетській царині продовжується імплементація Законів «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність». У жовтні поточного року Кабінет Міністрів затвердив законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті», який Верховна Рада України ухвалила у першому читанні. Згідно з ним уможлиблюються для здобувачів вищої освіти самостійне регулювання терміну навчання, обрання спеціальності під час навчання та його дистанційної форми замість нинішньої заочної [3].

Незважаючи на чинні інновації та перспективні, органічною й базовою компонентою дидактичного циклу навчання на освітніх програмах «Історія та археологія», «Середня освіта. Історія» лишається лекція. Проведення її у новітніх умовах націлене не стільки на транслявання у слухацьке середовище ключових науково-теоретичних положень з фахових дисциплін, а, передусім, на спонукання здобувачів вищої освіти до формування наукового світогляду через поживавлення розумових процесів, професійних компетентностей, навчання культурі мови, поведінки, продукування й обстоювання власних думок, спілкування з аудиторією, дискутування. Така багатовекторність очікувань від лекції передбачає ґрунтовну підготовку викладача, його уміння урізноманітнювати методику роботи, використовуючи активну взаємодію усіх учасників освітнього процесу.

Однією з інтерактивних педагогічних технік є методика проведення бінарних лекцій або «лекцій удвох». Поняття «бінарна» походить від латинського слова «*binarius*» – той, що складається з двох частин. За твердженням Т. Туркот, О. Коновал, бінарна лекція – це діалог двох лекторів, які є теоретиком і практиком або розкривають перед слухачами єдину проблему з контрверсійних точок зору, позиціонуючи різні наукові школи. У такому разі відбувається проблематизація заняття за рахунок форми і змісту [6, с. 149].

Методика проведення бінарної лекції досить складна. Для її успішності й, головне, результативності засвоєння слухачами почутої інформації, фахівці вказують на кілька важливих факторів. По-перше, неодмінною умовою вважають попереднє обговорення викладачами-учасниками структурних елементів заняття й фундаментальних засад теоретичного матеріалу. По-друге, значимо, аби лектори володіли розвинутою комунікативною і загальною культурою, були здатними до імпровізації. «Професійна компетентність лекторів, – переконані дослідники, – може бути різною, більш важливими є їхня комунікативність, експресивність і акторські здібності» [7, с. 48]. І, по-третє, звертається увага на інтелектуальну й психологічну сумісність лекторів [2, с. 67].

Ефективність «лекції удвох» очевидна. Насамперед, відбувається активізація мисленнєвого процесу у здобувачів вищої освіти. Прослуховуючи полярні погляди на конкретну тематику, вони визначаються зі своїм баченням її, залучаються до діалогу, набувають навичок формулювання власної точки зору, спираючись на чіткі й логічні аргументи.

Для студентів-істориків значимі критичне сприйняття інформації, усвідомлення різноманіття історіографічних оцінок подій і явищ, уміння об'єктивно та цілісно їх дослідити, зробити виважені загальні висновки. Означені навички, вважаємо, стануть неодмінним елементом пошукової роботи під час написання наукових розвідок (курскових, випускних кваліфікаційних проєктів, статей тощо), апробації результатів дослідницької діяльності, участі у наукових конференціях, круглих столах, інших аналогічних публічних заходах,

де доведеться відстоювати особисту позицію з певного питання, полемізувати, демонструючи аналітичне мислення.

Крім цього, спостерігаючи за викладачами-учасниками бінарної лекції, майбутні учителі-історики навчаються способам і культурі ведення діалогу, які можуть надалі використати на шкільних уроках з історії, роблячи їх цікавими та пам'ятними для учнів.

Аби продемонструвати можливості проведення бінарної лекції на заняттях з курсу «Історія країн Центрально-Східної Європи доби середньовіччя та ранньомодерного часу», звернімося до теми «Гуситські війни у Чехії 1419-1437 рр.». Першочергово викладач обирає поміж здобувачів вищої освіти співлектора, пропонує йому опрацювати тематичну наукову літературу, вказує на центральні аспекти, необхідні для врахування. Потому обговорюють сценарій заняття, щоби кожен розумів у який момент повинен доносити до аудиторії свою інформацію, апелювати фактами, захищаючи власну точку зору.

У процесі вивчення гуситського руху чи не найголовнішим є з'ясування сутності його характеру. На різних етапах історіописання дослідники акцентували на антифеодальних, релігійних чи національно-визвольних особливостях, добираючи для аргументації матеріали про причини Реформації у Богемії, соціальну базу учасників, їхні наміри. Утім, гуситська революція – це багатогранне явище, що акумулювало у собі й соціально-економічні, й суспільно-політичні, й національно-релігійні сторони, а, отже, мало такий хронологічно тривалий, географічно масштабний та жорстокий вияв.

З огляду на це, доцільно провести «лекцію удвох», аби кожен лектор емоційно й послідовно обґрунтував своє бачення двох контрверсійних тверджень про соціальний та національно-релігійний характер гусизму. Зробити це можна структурувавши заняття тематичними блоками, почерговими виступами викладача й здобувача про причини й передумови гуситської війни, рушійні сили, програмні вимоги двох конкуруючих сторін – «таборитів» і «чашників», внутрішню боротьбу між різними рівнями радикалізму, цілями, ідеологією фракцій гуситів, поясненнями мотивів хрестових походів Сигізмунда

Люксембурга на терени Чехії, позиції папської курії, сусідніх католицьких монархій на події 1419-1437 рр., існування трансформованого чеського суспільства 1437-1471 рр., комунікування й прагнення до компромісу з навколишнім світом.

Задля посилення аргументації необхідно використовувати цитування з творів Яна Гуса, чиє проповідництво та мученицька смерть стали каталізатором гуситської революції («Про церкву», «Про симонію» 1413 р.), «Гуситської хроніки» Лаврентія із Бржезової, «Чотирьох празьких статей (артикулів)» 1420 р., «Базельських (празьких) компактатів» 1433 р. Доречним буде звернення до базових засад у проповідях ентузіастів-реформаторів, представників чеського *devotio moderna* (Конрада з Вальдгаузера, Міліча з Кромержижа, Матвія з Янова, Ієроніма Празького) та наголошення на рецепції Я. Гусом провідних ідей з філософських творів англійця Джона Вікліфа; значимості заснування заможним купцем Кржижом Віфлеємської каплиці у Празі. Адже вона стала своєрідною трибуною для реформаторських виступів чеською мовою, що знаходили жвавий відгомін серед бюргерів і нижчих міських верств.

Суттєво посилить теоретичний виклад візуалізація за рахунок перегляду невеликих тематичних відео: «Одна історія. Страшна доля Яна Гуса» [4], «Гуситські війни» [1], «Початок гуситського руху» [5].

Чіткість виступів, злагожденість співлекторів, їхня харизматичність й переконливість мають у кінцевому результаті спонукати слухацьку аудиторію до самостійного формулювання загального висновку про характер гуситського руху. Здобувачі вищої освіти повинні набути твердої впевненості у його різнобічності, зумовленій тісним переплетінням релігійних, соціальних, економічних й національних мотивів. Прагнення реформи католицької церкви було абсолютно щирим і зрозумілим, ініційованим численними виразниками чеського *devotio moderna*, а соціально-економічні (перехід від старої аграрної економіки до нової ринкової) та етнічні (засилля німців) аспекти зумовили жорстокість богемського вибуху.

Аналогічними прикладами для проведення бінарної лекції можуть бути такі теми, як «Іконоборча криза у Візантії» (релігійний рух проти вшанування ікон як ідолопоклонство чи прагнення держави обмежити владу церкви, підірвати її матеріальну міць шляхом секуляризації?), «Становище балканських народів під зверхністю Порти (XV-XVII ст.)» (жорстка ісламізація чи прихований етноконфесійний механізм управління залежними теренами?), «Молдавське князівство упродовж XV ст.: політична та соціально-економічна характеристика» (Влад III Цепеш – румунський національний герой чи кровожерливий тиран?) та інші.

Наголосимо, що вищенаведені теми краще вивчати зі здобувачами на бінарній лекції-диспуті, коли співдоповідачі полемізують з однієї наукової проблеми, обстоюючи власне судження. Ця своєрідна гра і чим більша полярність поглядів, тим цікавіше бути присутнім на такому занятті, тим активніше слухачі втягуватимуться у дискусію, тим краще запам'ятають навчальний матеріал, бо його виклад емоційний, жвавий, а один із лекторів – їхній товариш.

Попри це, можливе використання й іншого типу «лекції удвох» – міжпредметної. У такому разі співпрацюють викладачі двох кафедр (всесвітньої історії та історії України, наприклад) або ті, хто читає попередній чи наступний хронологічний період історії країн Центрально-Східної Європи. Один лектор повідомляє базову інформацію з обговорюваної проблеми, а інший наповнює почуте фактажем, суттєво доповнюючи, деталізуючи окремі аспекти. Як результат – слухачі отримують ґрунтовні знання, бачать конкретну історичну подію цілісно, на фоні загальносвітових процесів і явищ, у взаємозв'язку та взаємообумовленості.

Аналізуючи мету, завдання, вибір лектора-партнера, спосіб викладу навчального матеріалу, отримувані результати міжпредметної бінарної лекції, виділяють наступні її риси. По-перше, монологічний формат подачі інформації обома викладачами, по-друге, складність залучення слухачів до диспуту, оскільки раніше засвоєні знання можуть забуватися, а нові ще невідомі, по-третє, здобувач набуває навичок використовувати знання, отримані під час опанування

однієї дисципліни, для вивчення іншої. Крім цього, з огляду на монологічний спосіб проведення заняття, студентів можна зацікавити актуальністю теми чи неординарністю особи викладача. Водночас, важлива інтелектуальна й психологічна сумісність співлекторів, щоби була змістовна відповідність між інформаційним запитом слухачів та отриманими ними відомостями [7, с. 50, 51].

Отже, бінарна лекція (міжпредметна та лекція-диспут) належить до інтерактивного методу навчання здобувачів вищої освіти, є цікавим і дієвим способом взаємодії їх із викладачем, максимально демократизованим форматом спілкування між ними. Тематика, обговорювана під час вивчення історії країн Центрально-Східної Європи доби середньовіччя та ранньомодерного часу, дозволяє таким чином сформулювати проблему, аби зініціювати полеміку, спонукавши слухачьку аудиторію до діалогового опанування програмним матеріалом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гуситські війн. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-2e6P5SAIFA>
2. Добровольська О. В., Добровольський О. В., Кузь Г. М., Дворник І. Л. Бінарні лекції як стратегія навчання студентів медичних ЗВО. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні*. С. 67-68. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/9936/1/Dobrovolska_Binar_ni_lektsii_iak_stratehiia_navchannia.pdf
3. МОН: Верховна Рада ухвалила в першому читанні проєкт Закону про розвиток індивідуальних освітніх траєкторій. URL: <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8060>
4. Одна історія. Страшна доля Яна Гуса. URL: https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=iv_yQlnnGpU
5. Початок гуситського руху. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WkPrfZW32-Q>
6. Туркот Т. І., Коновал О. А. Лекція у вищій школі: технологія підготовки та проведення. URL:

<https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%BE%D1%82.pdf?id=27184308-2f4e-40e5-bcfb-bd9ec45129cb>

7. Юрах О. М., Павликівська Б. М., Попадинець О. Г., Кочерга З. Р., Пастух М. Б., Юрах Г. Ю., Котик Т. Л., Грищук М. І., Дубина Н. М. Бінарна лекція як метод оптимізації навчального процесу в медичному університеті. *Клінічна анатомія та оперативна хірургія*. 2021. Т. 20. № 1. С. 48-55. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/245456-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-563990-1-10-20211129-3.pdf>